

KONGL. MAJ:TS

BEFALLNINGSHAFVANDES

öfver

NORRBOTTENS LÄN

till Kongl. Maj:t år 1828 afgifne

Fem - Års - Berättelse.

25.

STOCKHOLM,

tryckt hos JOH. HÆGGSTRÖM, 1829.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser.

Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes öfver Norrbottens Län till Kongl. Maj:t år 1828 afgifne Fem-Års-Berättelse.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS

BEFALLNINGSHAFVANDES

öfver

NORRBOTTENS LÄN

till Kongl. Maj:t år 1828 afgifne

Fem - Års - Berättelse.

25.

STOCKHOLM,

tryckt hos JOH. HÆGGSTRÖM, 1829.

INNEHÅLL

	Sid.
Underdånig berättelse.....	3.

Kustlandet eller det egentliga Norrbotten

§. 1. Landets allmänna Beskaffenhet.....	3.
§. 2. Innevånare.....	10.
§. 3. Näringar.....	13.
a) Jordbruk.....	13.
b) Boskapsskötseln.....	17.
c) Skogarne.....	20.
d) Bergsrörelse.....	22.
e) Fabriker, Bruk och öfrige Näringar, som icke höra till Bergsrörelsen.....	25.
Sågverk.....	25.
Skeppsbyggeri.....	27.
Glasbruk.....	27.
Mjölqvarnar.....	28.
f) Binäringar.....	28.
Jagt.....	28.
Fiske.....	29.
Tjärubränning.....	30.
Kohlning.....	31.
Salpeter-tillverkning.....	31.
Vinter-körslor.....	32.
Sjöfart.....	34.
Handel.....	34.
§. 4. Politisk Författning.....	37.

a) Kammarverk.....	37.
b) Stats-Bidrag.....	39.
c) Politie.....	45.
§. 5. Städer.....	48.
Piteå och Luleå Städer.....	48.

Norrbottens Lappmarker

§. 1. Landets allmänna beskaffenhet.....	55.
§. 2. Innvånare.....	58.
Folkmängden.....	58.
§. 3. Näringar.....	60.
a) Rehnskötsel.....	60.
b) Jordbruk.....	61.
c) Boskaps-skötsel.....	62.
d) Skogar.....	63.
e) Bergsrörelse.....	63.
f) Binäringar.....	63.
Jagt.....	63.
Fiske.....	64.
Tjärubränning.....	64.
Limkokning.....	64.
Vinterkörslor.....	65.
g) Handel.....	65.
§. 4. Politisk Författning.....	66.
a) Kammarverk.....	66.
b) Stats-Bidrag.....	67.
c) Politie.....	68.

Stormågtigste, AllerNådigste Koning!

Den Berättelse mig, enligt föreskriften i Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Bref af den 17 April 1821, åligger afgifva om Norrbottens Län för de sist förflutne Fem Åren, eller från och med 1822 till och med 1826, innefattande uppgifter om Länets naturliga beskaffenhet, Innvånarenes bildning, seder och lefnadssätt, Jordbrukets och öfrige Naringars förhållande, Beskattningens hufvudgrunder och belopp, samt de för allmän säkerhet och välfärd varande inrättningar, får jag, tillika med de dertill hörande Tabeller, i underdånighet öfverlemnna och dervid serskildt beskrifva, först:

Kustlandet eller det egentliga Norrbotten.

§. 1.

Landets allmänna Beskaffenhet.

Denna del af Länets, som på norra och nordvestra sidorne omgifves af Lapp-

markerne, gränsar i nordost till Muonio- och Torneå Elfvar, hvilka utgöra Riksgränsen emot Ryssland, i sydost till Bottniska Viken och i sydväst till Vesterbottens Län, samt håller i längden efter allmänna Landsvägen, som följer Bottniska Viken, ifrån sistnämnde Länsgräns till Riksgränsen vid Haparanda, omkring 25 mil, och i bredden vid Piteå 8 à 10, i mellersta delen 12, 15 à 20 och vid Torneå till och med 30 mil. Areala vidden anses, enligt den beräkning härstädes blifvit uppgjord, på grund af den öfver Länet tillgängliga Chartau, utgöra 246 qvadrat-mil, och sedan Eders Kongl. Maj:ts, genom nådigt Bref den 6 December 1825, förordnat klyfning, icke allenast af Luleå förut varande vidsträckt Fögderi, utan äfven af Piteå och Luleå Länsmans-Districter, och hvilka fördelningar under sistlidit år gått i verkställighet, utgöres Kustlandet af Trenne Fögderier, nemligen Luleå, Calix och Torneå, deraf det förstnämnde innehåller Luleå och Piteå Socknar, som, med derinom belagne tvänne Städer, beräknas till 84 qvadrat-mil; det andra, innefattande Råneå, Neder- och Öfver-Calix Socknar, anses till 79, och det tredje, bestående af Carl Gustafs- Neder- och Öf-

ver-Torneå Socknar, upptages till 83 sådane mil. Norrbottens kustland, som genomskares i bredden af Piteå, Luleå, Råneå och Calix Elfvar, tillika med åtskillige mindre, hvilka alla utfalla i Bottniska Viken, består i allmänhet af större och mindre från Lappmarks-själlen utgående Bergssträckningar, som emot hafskusten sänka och jemna sig, så att vissa delar af derintill gränsande Socknar och deribland särdeles de nordligaste, äro mera slätte. Desse berg och höjder omväxla med deremellan förekommande dälder, sjöar, träsk, mer och mindre djupa kärr och myror, samt hedland och skogar, hvarifrån vattnet afledes genom mindre åar och skogsbäckar, deraf landet är öfverallt genomskuret; och framvisa nejderne vid hafskusten på flera ställen ganska stora fruktbara fält. Jordmånen är i allmänhet mer och mindre svårt stembunden sandjord, blandad med mylla; dock finnes i vissa tracter, såsom vid en del hafsvikar, vid Elfvarne och omkring grunda sjöar, lerblandad sandjord och stenfri lermylla, hvilken senare, när sommaren är gynnande, gifver, med mindre gödning, förmåuligare sädesskörd, hvaremot den förra eller sandblandade muljorden i allmänhet me-

ra värderas, såsom fortare drifvande och följaktligen äfven oftare lämnande mognad skörd. Utmed Elfvarne och Insjöarne äro de bästa naturliga ängarne, till större delen danade genom uppländningar, som årligen tilltaga, och utmärka sig häruti Råncå, Calix och Torneå Elfvar, samt synnerligast de tvänne senare. Sidländta ängar och myror lemna för öfrigt hufvudsakliga fodertillgången för landet. Något större företag har väl ännu icke ägt rum till sänkning eller uttappning af de flere inom Länet befintlige träsk, kärr och myror, som till äng nyttige kunna göras och hvilka således fortfarande bidra till Climatets fuktighet och kyla, deraf närbelägne hemmans grödor ofta tillskyndas frostsador; men Innevånarene, som synas att mer och mer finna nyttan och nödvändigheten af dylika företag, hafva dock, särdeles de tvänne sist förflutne åren, fast i mindre scala, till icke obetydlig mängd, hos Eders Kongl. Majts Befallningshafvande anmält sig för tillstånds ernående till utdikning af sådane lägenbeter, hvarföre ock all anledning är att hoppas, det de framdeles med gemensamma krafter förena sig till utförande af betydligare företag, framför allt då landet hunnit afvittras.

Skogarne bestå hufvudsakligast af Tall och Gran, med något Asp, Björk och Ahl, äfvensom på några ställen i Skärgården finnas Hägg- Rönn- och Eenträd. De äro på fleste tracterne glesa och föga resliga, samt icke sällan risiga och fjällartade. Trädslagens beskaffenhet är för det mästa lös, och då för gifvet antagas kan, att ett barrträd, för att hinna till full mognad, fordrar 150 till och med 200 år, är också lika säkert, att kustlandets skogar, som utan urskillning i så många afseenden ålitas, för närvarande äro betydligt afbrukade och, för vissa näringars underhållande, i aftagande. I de öfre skogarne har egentligen villebrådet sitt tillhåll, men ej i den mängd som tillförne, och der träffas äfven Rosdjuren, hvilka mera sällan begifva sig åt de nedre tracterne.

Norrbottnens Skärgård, som är ganska vidsträckt, bildar åtskilliga vikar, deraf en del erbjuda förmonliga hamnar. Segelfarten har i denna Skärgård, i anseende till de derstädes i större mängd befintlige holmar, skjär och stengrund, hitintills varit ganska kinkig och farlig, men sedan de i Nåder anbefaldte Sjömätningarne blifvit med sistlidet år öfver

Länets sjökuster fulländade, motser man, att döma af de noggranna och tillförlitliga kort, som under de verkstälde mätningarne blifvit upprättade, och hvilka förlidit år tjenat Sjöfarande till ledning, all den nytta och förmon, som i detta afseende åsyftats. Sedan visse anslag blifvit utur Strömrrensings-fonden bestämda för en del Elfvar här i Länet, har, under de trenne sistförflutne åren, upprensning af Piteå och Calix Elfvar företagits och med sistlidit år slutats, genom hvilket arbete dels Piteå Elfs utlopp i hafvet är vordet så upprensadt, att tolf fots djupgående Fartyg nu mera kunna passera öfver den sandbank, som förut stängt detsamma, och uppgå ända intill Staden, hvars Lastage-platser tillförene måst begagnas på ett afstånd af en och en 8:dels å en och tre 4:dels mil från Staden, hvarjemte en del af de så kallade Sikforssarne i samma Elf blifvit farbare gjorde, dels ock Calix Elf i alla dess forssar ifrån utloppet upp till Öfver-Calix Kyrka, en sträcka af omkring 8 mil upprensad, så att farleden genom dem, så väl med båt som tjärufлотtor, är att anse för säker och obehindrad. Af förstnämnde arbete tillskyndas väl Piteå

Stads

Stads Innvånare och de der ofvanom invid Elfven boende Sågverks-ägare och allmoge betydliga fördelar, och är för underhållandet af denna viktiga Canal, början redan gjord till en fond, medelst afgifters erläggande af de Fartyg, som densamma begagna; dock torde fördelarne utaf sistnämnde arbete eller rensningen af Forssarne i Calix Elf med skäl kunna beräknas till ännu större betydighet, vid jemförelse af de olyckor och svårigheter som tillförene ofta inträffat och mött deromkring boende Allmoge vid nerforslandet af den betydliga quantitet tjära de årligen tillverka, emot den säkerhet och lätthet desse kunna nu slika transporter verkställa. Af öfrige strömmar, deri rensning icke egt rum, finnes endast Luleå Elf segelbar för större lastade Fartyg några mil ofvanom dess mynning, men Råneå och Torneå Elfvar äro stängde, dels af grund och sandbankar vid utloppen, dels ock af svåra Forssar; dock kunna de alla med mindre båtar begagnas. Vanliga fiskarter, deraf Lax är den dyrbaraste, fångas i strömmarne, de djupare vattnen och Skärgården, der fiske jemväl idkas efter strömming och skjälar.

§. 2.

Innevånare.

Kustlandets folkmängd, som består af Svenskar, Finnar och äfven några Lappar, utgjorde, enligt hvad de i November och December månader 1826 förrättade Mantals- och Skattskrifningar utvisa, 34,372 personer, hvaraf voro omkring 26,000 Svenskar, 8,000 Finnar och 370 Lappar. Ibland desse inskrifves i Mantal af mannkönet 8,396 och af kvinnkönet 9,278 eller sammanräknade 17,674 personer. Då vid 1821 års Mantalsskrifning folcknumern uppgick rätteligen till endast 31,857, har således under loppet af de sist förflutne Fem åren en tillökning ägt rum af 2,515 personer, oaktadt de årliga utflyttningar af tjenstehjon och sjöfolk öfverstiga inflyttningarna, hvaraf synes att de föddas antal betydligt öfvergått de dödas. Ehuru nästan allmän missväxt öfvergick Landet år 1821, finnes likväl, vid jämnförelsen af förhållandet emellan samma års och påföljande årets folkstock, sådant icke haft mehligen inflytande på folkökningen, hvilket hufvudsakligast må antagas blifvit förekommit af de anstalter, som då genast

vidtogos till spannmåls-bristens afhjelpande. Sedermera hafva hvarken missväxter inträffat, ej eller härjande sjukdomar visat sig, som för befolkningens tilltagande lagt hinder, och då landet ännu tillbjuder utrymme för nya bosättningar och odlingar, allmogens låg för jordbruket oafbrutet tilltager, samt klyfningar af hemman ärligen, icke obetydligt, sökas och fortgå, synes detta allt, så vida lika förhållanden få ostörde fortfara, för framtiden lofva i det hela en rik tillväxt.

I allmänhet äro landets Innvånare väl bildade och till séder oförderfvade. Svenskarne äro af någorlunda reslig och stark kroppsbyggnad, hvaremot Finnarne mera korrtä och till växten undersättsige. Till lynnet äro de alfvarsamme, i uttryck förbehållsamme, hatare af tvång och tillgifne sin hembygd. Härdade af climat och lefnadssätt fördraga de låligt mödor, besvär och äfven brist, när omständigheterna så påfordra, samt äro raske och oförsagde. De hafva mycken fallenhet icke blott för tvister och rättgångar, vid hvilkas fullföljande de visa särdeles egensinnighet, utan ock för handel och byten, som oftast urartar till vingleri, till stor skada så väl för

dem sjelfve som andra. I klädedrägt är männen mera sparsamme än qvinfolken, hvilkas böjelse i detta fall underhålles af förut anmärkte handels-bruk, hvarigenom åtkomsten af utländska kramvaror är mera lätt. Vid samqväm äro de ganska öfverflödige i mat och dryck, — annars lefva de högst tarfligt. I vackra byggnader, goda hästar och granna åkdon består egentligen den välmående Bondens lux. — Begär efter bränvin, som i de Svenska nedre Socknarne ty värr synes vara i tilltagande, kan likväl icke sägas vara i allmänhet rådande. — Gröfre brott äro mera sällsynte än i Södra Orterne, men något sjelfsväld hos ungdomen, särdeles tjenstehjon, en följd af Bondens egen eftergifvenhet i detta hänseende, må med skäl aumärkas. För handastlöjder är mankönet fallet, och dess skicklighet häri tilltager med hvarje år, — ett förhållande, som hvad qvinfolken beträffar, äfven äger rum i afseende på förfärdigandet af bättre väfnader.

Välmågan kan icke räknas lika allmän bland Städernes Innvånare, som bland Landsbygdens, der den årligen tilltager. Då Hemmansegaren därför icke fäster särdeles afseende på den dags-

lön han utgifver för de få lejda arbetare han behöfver anlita, och desse senare, hvars antal emot landets vidd icke är att jämföra, ej sakna tillfälle till tjänster af de flera näringsgrenar dem erbjudas, föranleder sådant allt att arbetarne, hvarå under sommarmånaderne vanligen brist visar sig, äro dyrlejde, och dagsverkslönerne hafva alltså de sednare åren oförändradt bibehållit sig, sålunda nemligen: för häst- och karldagsverke på egen kost, sommartiden, 1 R:dr 16 sk. och vintertiden 36 à 40 sk. samt med fri kost, sommartiden 1 R:dr och vintertiden 24 sk., för ett drängedagsverke på egen kost, sommartiden 32 à 36 sk. och vintertiden 16 à 20 sk., samt med fri kost, sommartiden 16, 20 à 21 sk. 4 rst. och vintertiden från 8 till och med 12 sk., för ett qvinndagsverke på egen kost, sommartiden 21 sk. 4 rst. à 24 sk. och vintertiden 12 à 16 sk., samt med fri kost, sommartiden 12 à 16 sk. och vintertiden 6, 8 à 10 sk. allt Banco.

§. 3.

Näringsar.

a) Jordbruk. Ehuru Jordbruket

inom detta Län ännu är och säkerligen i många år kommer att drifvas i inskränkt scala, hvartill orsakerne må hemtas från klimatets stränghet, korrtheten af den tid, som årligen kan användas med arbete på jorden, arbetarnes ringa antal och hemmansdelarnes obetydlighet, hvilka sednare merendels bestå af ett sjettedels, ett åttendedels och ett tolfstedels mantal utgör, likväl jordbruket landets hufvudnäring och visar sig hvarje år, fastän sagta, framskrida. Allmogen, som oftast utan beräkning på framtida följder, gerna begagnar den näring, hvilken lämnar den lättaste och med minsta omsorger ernående afkastning, har, så länge skogarne beredt dem sådan, låtit jordbruket stå tillbaka och behandlat det blott såsom en binäring; men sedan nämnde tillgångar förminskats eller åtminstone försvårats i så måtto, att mera både arbete och kostnad erfordras utan att förtjensten blifver motsvarande, och alfvarsammare försök till åkerns upphjelpande och utvidgande derföre egt rum, har ock erfarenheten ännu mera vunnits derom, att jordens skötsel är den väg, som säkrast leder till välstånd, samt det arbete och den kostnad derå nedlägges, sällan förspild. En sådan till landets

förkofran märkbar förändring, visar sig egentligen i Piteå och dernäst i Luleå Socken, der, sedan brist på ämnen till tjerubränningsens fortsättande, hvilken tillförene hufvudsakligen utgjordt allmogens yrke, åkerodlingen intagit främsta rummet, och nu bedrifves med mycken omtanka och flit. I öfrige Socknar, hvarest jemväl framsteg i åkerbruket med hvarje år visa sig, fortskrida dessa mera obetydeligt; dock må man för fast antaga, att så snart landet medhinner afvitt-ras, hvarmed början väl under år 1824 är gjord, men hvilka förrättningar ännu icke långt fortgått, och storskiften, hvars väsendteliga nytta allmogen lärt inse, således kunna med alsvär företagas, samt hemmansegaren derigenom befrias från samfälligheter och får sine egor samlade samt från andras bestämdt afskiljde, åkerbruket skall betydligt tillväxa och hinna derhän, att spannmåls-productionen, icke blott, såsom redan sig förhåller, vid medelmåttig skörd kommer att svara emot länets behof och lämna något derutöver till upplag, en försigtighet, som den kloka jordbrukaren i detta Län, der utsäde af södra orternes spannmål oftast bereder missväxt, vanligen söker iakttaga, utan

äfvén skall, till afsättning på andre orter, blifva tillräcklig.

Korn är landets hufvudsäde, dock nyttjas äfvén något vinter-råg-säde, men hvilket förhåller sig såsom 1 till 46 i de Svenska, och såsom 1 till 132 i de Finska Socknarne. Vår-råg, Blandsäd och Hafre brukas blott obetydeligt i Svenska Socknarne och i Piteå Socken har början gjorts till Hveteodling. Jorden trädes mindre allmänt, med undantag af sistnämnde Socken, der växelbruk kommit i gång. Misshushållningen med gödningsämnen, att om vintern utföra och lägga dem i smärre hopar på snön, hvarigenom vid densammas smältning all must försvinner, i stället för att i lider och gropar samla spilningen och först strax före såningen utbreda den på åkern, fortfar ännu ganska allmänt och kommer hvad utforslingen beträffar, troligen att fortfara så länge, såsom nu sig förhåller åkern på flesta ställen är spridd och svårigheter, att sommartiden med hjudon ditkomma, möta. Den åkerredskap som mest begagnas, är vändplojen eller välten, myllan, tre-, fem- och niokloahlen samt harven. Efter medlet och i slutet af

af Maji månad, samt äfven i början af Junii företages Vårsädet, och de första dagarne af Augusti Vinter-rågsädet, vid slutet af hvilken månad skjördetiden vanligen in-träffar.

Potatoës odlas väl nu mera öfver allt, men ej till större betydenhet, än till husbehof, hvilket äfven är förhållandet med Rofvor och Kåblrötter. Trädgårds-växter brukas blott af Ståndspersoner och det till ganska ringa belopp. Odlingen af Lin och Hampa har, sednare åren, särdeles i de Svenska Socknarne något tilltagit, men lättheten att från angrän-sande Orter för någorlunda pris erhålla dessa varor, skall, i förening dermed, att allmogen, hvars hitills ägande inskränk-ta åkerjord, ogerna användes för annat än födoämnen, äfven anser desamma be-redande medföra nog mycket besvär och tidsförödelse, länge förordsaka att dylik odling icke betydligt utvidgas. Då all-mogen sällan nyttjar annan drick än mjölk är ock behofvet af brygd ringa, och Hum-la odlas derföre icke ens till husbehof.

b) Boskapskötseln, som utgör en för detta land passande näring och

väsentligen bidrager till allmogens välstånd, har i Finska Socknarne, i mohn af foder-tillgången, redan blifvit uppdrifven till den höjd den anses kunna hinna, och kan, hvad Svenska Socknarne beträffar, äfven antagas med hvarje år vinna i sin förbättring. Fodertillgången är svarande emot den i bruk varande åkervidden, fastän åkerjorden, såsom förut nämndt är, allt för mycket nyttjas till ensäde, och således fordrar mera gödning, men hvilken i mohn af jordbrukets utvidgning, med åtskilliga ämnen tillökes. Ängarne äro till det mästa naturlige, utan annan odling än skogens afrödjande; dock har i Piteå Socken, der ängen till stor del består af hårdvall, tämmeligen allmänt företagits att upptaga en del deraf till åker och sedermera densamma åter till lindor igenlägga, hvarigenom fodertillgången ansenligt förökes. Holm- och strandängarne, som årligen genom upp-landningar tilltaga, äro merändels bördige, backängarne mindre och myrängarne svagt gifvande. Betesmarkerne äro i de glest bebodde skogstracterne öfverflödige, men å mera bebodda ställen inskränkte, samt bestå af myror, kärr, hedland och något öar.

Kreatursslaget bibehålles oförändradt, särdeles hvad hornboskapen beträffar, som är liten, men mästadels god. Från Ångermanland och Finland förskaffas årligen hästar, ty inom länet påläggas ej deraf betydligt, ehuru desse, fastän små till växten, godkännas såsom mera tålige och ihärdige. Fårafveln är betydlig, men racen består endast af såkallade Svenska grofullige. I skogs- och skärgårdstrakterne begagnas getter, dock till ringa antal. Ifrån slutet af September till början af Junii fodras kreaturen vanligen inom hus, och derunder räknas till en häst, som här i orten sällan framfodras med annat än hö, omkring 400 Lisp., och till en ko, utom halm, agnar och rehusmossa, omkring 190 Lisp. hö. Jemte något löf beräknas 30 à 35 Lisp. hö på hvarje fullväxt får eller get, och begagnas oxar på ganska få ställen.

Afkastningen af ladugården, som då csten, köttet, talgen och hudarne åtgå till husbehofvet, väsendtligast består i smörförsäljning, anses under de sistförflutne Fem åren hafva i de Finska Socknarne bibehållit sig vid omkring 19,000 Lisp. årligen, hvaremot densamma i de Svenska kan antagas hafva vunnit någon tillökning, och således senare året för dem

torde kunna beräknas till omkring 39 a 40,000 Lisp., af hvilka sammanlagde partier omkring 30,000 Lisp. årligen utom landet afyttras, hvilka bereda en inkomst af 100,000 R:dr Banco. Oaktadt boskaps-sjuka hvarje år visat sig i de till Torneå Elf gränsande Ryska Socknar, har den dock här i Länet lyckligtvis icke försports.

c) Skogarne. På sätt förut anmärkt finnes, äro desse betydligt afbrukade, särdeles utmed Elfvarne och omkring hafskusten. Inåt landet är tillgången deraf något bättre, och det är således derifrån, som Innvånarne skola hämta materialer för Bruks- och Sågverks-rörelsen, samt de binäringar, som på skogsförädlingen äro grundade. Skogstillgången för dessa rörelser och binäringar, äfvensom för inbyggarnes husbehof, må väl, med undantag af Neder-Torneå Socken, der brist jemväl i sistnämnde afseende redan börjat visa sig, för närvarande anses någorlunda tillräcklig, men i framtiden är dock motsattsen att befara, destomera som ännu en ganska lång tid torde åtgå innan byarnes bestämda områden hinna ordentligen utstakas, rörläggas och fränskiljas Kronans öfverloppsmarker samt de afvittrade skogstracterne

blifva från samfällighets-bruket befriade, under hvilket allt skogens vanvårdande i hög grad äger rum, och som i detta vidsträckta landskap, intilldess berörde åtgärder för sig gått, omöjligen står att förekomma. Å de få ställen der byarnes skogslotter blifvit emellan hemmansägarene delade, visar sig i afseende på vården ett helt annat förhållande, och med hushållningen af dem iakttages både ordning och sparsamhet. Plantering af skog har säkert hitintills icke någon skogsägare påtänkt, och det torde erfordras särdeles förändringar, till och med i Innvånarnes lynne, innan sådant kan komma i fråga. Maste- och storverksträd äro nu för tiden sällsynte att finna, och torfmåssar äro ej eller att tillgå i landet, hvarest svedjande icke annorlunda, än i och för odlingsföretag verkställes.

Om någon besparing af skog möjligen i framtiden kunde vinnas deraf, att den välmående bonden nu mera gerna uppförer ladugårds-byggnaden af sten, motverkas detta ändamål af den seden att manhusen, som ständigt bygges af träd, skola, utan afseende på ägarens behof och tillgångar, göras rymliga och prydliga och icke sällan af tvänne våningars höjd.

Bruket att till tak å hvarje slags hus nyttja näfver och så kallad takved, hvar till endast kan begagnas ung, välvuxen Tall och Gran och hvaraf till hvarje hus ett icke obetydligt belopp åtgår, bidrager också till skogens förödande.

Vanliga gärdesgårdarne bestå af gärdsel, hank och stör. Af sten ser man sådane mindre allmänt uppförde.

d) Bergsrörelse. I anseende till de rikhaltiga och outtömmeliga malmförråd, de vidsträckta och för kohlfångst tillräckeliga skogar, samt den mängd vattendrag som inom Länet finnas, kan man med skäl anse Jernbrukshandteringen vara af naturen ämnad till en af landets hufvud-närningar. Sådant har dock hitintills icke inträffat, men grundade anledningar gifva nu hopp om lyckligare förhållanden, och att följaktligen de rikedommar, som i en del af landets fordena ödemarker ligga förvarade, skola blifva upphämtade och förädlade, samt sprida nya tillgångar icke blott för Provinsens, utan äfven andre orters Innvånare. Inom Lappmarkerne äro alla grufvorne belägne. Desse utgöras af Gellivara, Ruotiwara, Luosawara, Haukiswara, Svap-

pawara och Junosuando jernmalmsberg, af hvilka Gellivara egenteligen blifvit begagnat för Selöts och Strömsunds Masugnar, samt Junosuando för masugnen Torneåforss, lydande under Kengis Bruk. Under loppet af de tvänne sednare åren har ett stort antal mutsedlar blifvit utfärdadt å Gellivara malmberg, hvaraf lätteligen kunde slutas, att malmtillgången på de äldre brytningsställen vore mindre gifvande, men sådan är likvist ej händelsen, tvärtom visar sig att de gamla grufvorne gifva lika hopp som förr, att, i mannaåldrar med lika liten kostnad som nu, kunna bryta och lemna tillräckelig malm för consumptionen i orten, om än den såsom sannolikt är, betydligt ökas, hvilket, jämnfördt med bergens vidsträckta rymd, ännu mera styrker uppgifterne om dessa malmfälts rikhet och outtömmelighet. Under sistberörde 2:ne år hafva trenne särskilte anläggningar till masugnar påbörjats, nemligen vid Edeforss, Göljen och Hvitå vattudrag, hvilka med detta år lära hinna fullbordas, hvarjemte Interessenterne uti Göljens Bolag förliden sommar väckt fråga om anläggande af ytterligare trenne dylika i Öfver-Calix Socken, som mot Lappmarken gränsar. Häraf skönjes den if-

ver som nu synes vara rådande till upptjelpande af Bruksrörelsen inom detta Län. Dess fortsättande möter dock betydliga svårigheter genom malmförrådernes belägenhet å trakter, der hvarken tillräckelige arbetare eller transportbiträden för närvarande äro att tillgå, men åtgärder till undanröjande af dessa hinder äro redan vidtagne genom ansökningar om nybyggens anläggande vid och inom Lappmarksgränsen, samt utmed de trakter derigenom malmen från berget till förädlingsstället skall forsslas, och då ett önskad resultat i detta hänseendet i framtiden ej bör betviflas, serdeles vid besinnandet deraf, att landets folkmängd, som med hvarje år förökes, skall ännu mera bemöda sig om nya bosättningar och odlingar, enär ständiga och säkra förtjenster genom bruksdriften dem erbjudas, kan man och motse, att tackjernstilverkningen inom Norrbotten skall kunna drivas till ansenlig höjd och jemväl till upprätthållande af Jernbruks-hanteringen annorstädes. Anläggningar af nya jernbruk hafva väl för närvarande icke påbörjats, men så vida förut anmärkte masugns-inrättningar vinna framgång, torde åtminstone någre sådane bruksanläggningar

läggningar lika säkert derefter följa, Årliga jern-tillverkningen, hvarvid 240 personer äro sysselsatte, kan med säkerhet beräknas till 2,400 Skep:d stångjern och 250 Skep:d manufactur-smide, som i värde upptages till 48,362 R:dr 24 sk. B:co.

e) Fabriker, Bruk och öfrige Näringsar, som icke höra till Bergsrörelsen:

Sågverk: Dessas antal har väl under sistförflutne Fem åren blifvit förökadt med ett nytt, och de inom Länet befintlige finbladige sågverken utgöra således sju-tton, men af dessa hafva Fem en längre tid icke varit i gång, och tvänne begagnas ganska obetydligt, så att det är egentligen vid tio stycken som Sågverksrörelsen bedrifves. Olikhet vid dem äger naturligtvis äfven rum i afseende på tillverkningen, hvilken icke ensamt beror af Skogstillgången, utan också på verkets belägenhet närmare eller längre till hafskusten, så att den samma utan för mycken kostnad eller svårighet kan till lastage-platserne flottas. De tvänne sednare åren har conjuncturen för Brädhandelen varit tämmelig förmonlig, och

rörelsen har, i följd deraf, vid en del verk, varit ganska liflig. Medeltillverkningen i Lännet kan antagas till närmare 30,000 Tolfter Bräder årligen efter 1R:dr Banco Tolften i enkel, sju-ålnars, beräkning, hvilka till större delen afskeppas på Stockholm, och det öfriga till Utrikesorter. Sågverks-skogarne, som bestå hufvudsakligast af Krono-almänningar, hvilka emot visst antal timmerstockars afverkande årligen, blifvit Verken upplåtne, äro redan, genom dels ofta inträffade Skogseldar, dels ock missbruk vid sågnings-rättighetens utöfvande, betydligt ödelagde, och då den egentliga skogstillgången nu mera befinnes på längre afstånd från Verket, emedan de närmaste tillfällen alltid först anlitas, samt åtkomsten af sågstockar således med hvarje år blifver allt mer besvärlig och kostsam, följer af detta allt, att sågverks-tillverkningen årligen skall så småningom aftaga och i längden blifva högst ringa, och skulle en snart inskränkt tillverkning otvifvelaktigt föránleda till framtida båt-nad för Landet. Den mängd mindre grofbladiga sågar, som förut lunnits, äro nästan allmänt nedlagde, såsom icke ens svarande emot deras ändamål, husbehovets fyllande. De personer, som vid såg-

verken äro sysselsatte kunna antagas till 220.

Skeppsbyggeri: I anseende till så väl Handels-sjöfartens mindre gynnande ställning, som en svårare och kostsammare åtkomst af tjenligt skeppsvirke, hvilket uti kustlandet är till det mästa medtagit, hade denna näringsgren, som tillförene idkades till betydighet af både Städernes och kustlandets Innvånare, någon tid nästan afstannat, men under de sedmare åren har den åter börjat komma i gång, och visat någorlunda liflighet, dock kan densamma, för framtiden, icke såsom ständig påräknas.

Glasbruk: Af de tvänne som i Länet finnas, nemligen: Långviks i Pitteå Socken och Sandörsunds i Neder-Calix Socken, drifves blott det förstnämnde, hvars tillverkning, bestående af diverse sorter hvita och gröna glas-kärl, äfvensom fensterglas, till större delen afsättes på Stockholm och upptages till ett värde af vid pass 9,000 R:dr Banko. Denna rörelse har under sista qvinqvennium oförändradt fortgått, men torde i följd af låga priser och trög afsättning, i längden knappast bibehålla sig, såsom

jemväl mycket skogsförstörande. Tjugutre personer uppgifvas dermed vara selsatte.

Mjölqvarnar: Skattlagde finnas inom Länet endast sex stycken, hvarå icke tredjedelen af landets årliga spannmåls-behof anses kunna förmålas, utan begagnas för detta ändamål således mäst den mängd husbehofs-sqvalteqvarnar, som inom hvarje Socken äro att tillgå. Väderqvarnar ser man blott på få ställen inom de Finska Socknarne.

Q) Binäringar.

Jagt: Inom Finska Socknarne idkas jagt efter Fogel och Skadedjur ganska obetydligt, och egentligen blott till husbehof. Dock lämnar fångsten af sistnämnde sort någon gång tillfälle till förtjenster. Uti Svenska Socknarne deremot begagnas jagten något mera, särdeles på fogel, hvilken vanligen der är ymnigare, och med större fördel kan afyttras till närmast belägne Läns fogelhandlare, som sedermera med densamma begifva sig till Rikets Hufvudstad. Villebrådet består af Tjäder, Orre, Hjerpe och Ripa, och de härstädes synliga skadedjur äro Bäf, Vielfras, Mård, Hermelin samt Ikor-

re. Björn och Varg träffas mera sällan. De tre sista åren har fogeln visat sig ymnigt och fångsten har således derunder varit tämmeligen betydlig, men som erfarenheten ådagalagdt, att den ständigt är i vandring eller flyttning, torde man ej eller med säkerhet kunna bedöma huruvida den, i det hela, af- eller tilltager. I Skärgården finnes under sommarmånaderne sjöfogel till myckenhet, hvilken dock icke ofta eftersökes. Årliga inkomsten af denna näringsgren kan uppskattas till vid pass 1,000 R:dr Banco.

Fiske: Idkas ganska allmänt inom Länet, hvartill ock tillfällen öfverallt erbjudas, och de flesta Innvånarne få afven deraf mer än tillräckligt för sine husbehof. Lax- och strömmingsfisken äro de som egentligen af visse innbyggare drifvas såsom näringsgrenar, och det förstnämnde lämnar under stundom betydliga inkomster. I Torneå Elf, der laxfisket är förmonligast, har under sista qvinquennium, medelafkastningen varit omkring 1,300 tunnor årligen, hvilka på andra orter föryttrade, gifvit en inkomst af 24,700 R:dr Banco. Luleå och Calix Elfvar äro dernäst att räkna, men hiina ej sammanlagde, icke ens i för-

monliga år, till lika höjd. Af strömmingsfisket kan på sin höjd årligen påräknas en inkomst af 100 tunnor, som i värde utgöra 1,066 R:dr 32 sk. Banco. En del Skärgårds-boer begagna sig äfven af Skjäl-fiske; dock är afkastningen här af, som för det mästa säljes utom Länets, ej serdeles anmärkningsvärd. Fiskeri-näringsen kan, under sednaste Fem åren, antagas hafva förhållit sig såsom tillförne, och den torde jämväl för detta Län framgent kunna påräknas, likväl såsom det ena året mera och det andra åter mindre gifvande.

Tjärubrännning: Destomera Åkerbruket hörjar förkofra sig samt skogarne förminskas och brist på ämnen till tjärubränningsens bedrifvande således visar sig, destomera aftager denna bindring. Den har tillförne varit af betydighet för denna ort, men under sistförflutne år kan medel-tillverkningen af tjära icke upptagas till högre än 17 à 18,000 Tunnor årligen, som i värde utgör 60,000 R:dr Banco, och då lättare tillfälle till förtjenster nu mera yppat sig genom lifligare Bruksrörelse, just i de Socknar, nemligen Öfver-Laleå, Råneå och Öfver-Calix, der den mästa tjärubrännia-

gen förut ägt rum, synes sannolikt, att berörde näringsgren ännu mera skall aftyna. För öfrigt må anmärkas, att en fortfarande förminskning i denna näring, torde mera lända landet till båtнад än skada, hälst den inkomst bonden erhåller för sin tjära, icke på långt när ersätter det arbete och den tid han i och för tillverkningen deraf använder, och hvilken sednare åt jordbruket ägnad, otvifvelaktigt bereder en säkrare bergning, äfven för framtiden.

Kohlning: anses väl ännu af Allmogen såsom en mindre lönande hinaring och verkställes dertfore blott af få, vanligen de minst bemedlade, närmast Bruken och masugnarne boende inbyggarne. Säkert torde dock vara, att detta yrke skall tilltaga i mohn af bergstörelsens utvidgande, hvarigenom kohlbefovet naturligtvis blifver större, och tällan bland Bruksägarne att kunna erhålla tillräckligt kohl för jern tillverkningens förökande, sätter allmogen i tillfälle att å denna vakra bestämma ett sådant pris, att den finner kohlningen indragtig.

Salpeter-tillverkning: Endast i Luleå Socken bedrifves denna näring

någorlunda allmänt och är småningom i tiltagande. Att allmogen derstädes finner den lönande, bevises bäst deraf, att utaf de 16 st. Salpetersjudnings-pannor, som på Kronans förskjutande kostnad till Länet ankommit, Innvånarne i nämnde Socken inköpt 13 st., och att, under loppet af de Fem sednare åren, 53 st. plantador derstädes blifvit anlagde. Tillverkningen af salpeter har väl der i Socknen ännu ej hunnit till serdeles höjd, men sådant torde dock med temmelig visshet kunna framdeles emotses. Ehuru denna tillverkning i öfrige Socknar dels hvarje år aftager, dels ock aldeles upphört, hufvudsakeligast af de skäl, att innbyggarna icksaknat tillfälle till andra biförtjenster och hitintills ej eller vunnit öfvertygelse om de fördelar samma handtering kan dem bereda, bör man likväl förmoda, att de lyckliga resultat, som inom Luleå Socken i detta hänseende visa sig, skola, åtminstone på ditintill gränsande Socknemäns tänkesätt i sinom tid medföra önskad verkan. Medelafkastningen under de sistförflutne Fem år kan knappast upptagas öfver 1,000 R:dr Banco årligen.

Vinter-körslor. Förtjenst häraf
påräknas

påräknas egentligen af Svenska Socknarnes Innvånare. Forslingen af malm från Gellivara till masugnarne lämnar den hufvudsakeligaste förtjensten, och under åren 1825 och 1826 inbragte vissa Socknar för dylika transporter, anseelige penningssummor. Då masugnarnes antal nu mera, på sätt förut anmärkt är, förökes, blifva naturligtvis allmogens inkomster i detta afseendet ännu betydligare, hålst för gifvit torde kunna antagas, att bruksägarna icke komma derhän, det de med egne arbetare och dragare kunna körslorne bestrida, och för öfrigt allmogerna lämnar betjening i detta fall, efter som den här rådande långvariga vintren icke på långt när erfordras för de körslor, hvars och ens husbehof kräfva.

Uti vissa byar verkställes äfven tegelbränning och kalkbrytning, men fastän förstnämnde handtering kan anmärkas såsom indrägtig, drifves ingen af dem till den höjd, att tillgång till afsalu utom Provincen finnes. För öfrigt syssetsätter almogen sig med åtskillige slöjder, hvaribland må nämnas: Gröfre Ylle- Hamp- och Linneväfnaad, Träd- och smidesarbeten, samt Läderberedning m.

m., hvaraf allt tillverkningen för närvarande ej är större än som svarar emot husbehofvet. Täflan att i dessa arbeten hinna till mera färdighet och någon fullkomlighet är visserligen rådande men att de skola ernå den grad, att något eller någre af dem kunna påräknas såsom en gifven inkomst för Landet, dertill fordras sannolikt en längre tid.

Sjöfart, utgör icke Länets näringsfång, utan gagnas blott af visse Socknars innbyggare, för att på andra orter afsätta Landets producter, och med detsamma återhämta de varor, hvarmed denne ort från andra ställen måste sig förse.

Handel: Dermed sysselsätta sig icke blott Städernes Handlande, utan jämväl åtskilliga af Landets Ståndspersoner, samt ganska många af allmogen. Att de sistnämnde öfverlemna sig åt detta yrke till den grad som nu synes äga rum, torde, efter mitt omdömme, för framtiden medföra mindre lyckliga följder. Ej nog dermed att en mängd arbetande personer derigenom dragas från deras egentliga landtmanna-yrken, utan då bonden inträder i handelsvägen öfvergår han så lätt och, kanske oftast, till vingleri,

till förfall för sig sjelf och till skada för andra. De af Städernas Innvånare hvars utkomst och bergning på detta yrke är grundad, lida ansenligt intrång deri genom landthandlarne och skola sannolikt, så vida desse sistnämdes handelsplaner få fortfara att utvidgas, förr eller sednare duka under och nödgas öfvergifva deras näring, destomera som landthandlarne, under föregifvande att ensamt drifva den dem genom Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Författning af den 31 Augusti 1815 tillåtna Victualie-handel, sjelfve öfverföra de fleste landets producter till Stockholm, samt vid återresan hemtaga till stor del hvad allmogen från andra Orter har af nöden, och dervid måhända äfven iumänga åtskilligt lofgifvit kram, hvilket allt landthandlanden vanligen kan för billigare pris än Städernes handlande afyttra, och som i förening med lättheten att af sine grannar sådant åtkomma, gifver allmogen anledning att mera sällan vända sig till handlanderne i Städerna. Så väl jernbrukens, som sågverkens mästa tillverkningar, tillika med de landtmanna-varor orten har att aflåta, afsättes på Stockholm, och sker upphandlingen af sistnämde varor hufvudsakeligast vid de flere inom Socknarne in-

rättade Frimarknader. Land- och vatten-communicationerne hafva under de sednare Fem åren vunnit något mera bekvämlighet, de förre genom fullbordandet af tvänne nya vägar utmed Piteå och Luleå Elfvar till 4 à 5 mils längd uppåt Landet, och de sednare genom ränsning af Piteå och Calix Elfvar, hvarigenom, på sätt förut anmärkt är, åtkillige svåra forssar blifvit gjorde farbara. Dock fortfara ännu för den från kusten och Elfvarne aflägsset boende allmogen, de olägenheter, att endast vintertiden, i brist på andra sommarvägar än gångstigar, kunna framskaffa en del af deras producter, hvarigenom försäljning för dem af hvad som ena året tillverkas, icke förrän påföljande år kan påräknas.

Utom fullbordandet af de nyss anmärkte nya väganläggningarne, samt ränsning af en del Elfvar, hvilket egentligen må räknas till de under sista quinquennium vidtagne åtgärder i och för inre rörelsens upphjelpande uti Länet, anser jag mig föröfrigt härvid böra anmärka, att sedan Eders Kongl. Maj:t genom nådige Bref af den 17 September 1823 och den 8 Junii 1826, förordnat delning af Luleå vidsträckta Pastorat och att ny kyrka

för Luleå öfre församling skulle vid Bodens By uppföras; så har sistl. år början blifvit gjord med samma kyrkas uppbyggande af sten, hvarför utan anläggningen af den utaf Eders Kongl. Maj:ts Nådigst tillätne köping vid Haparanda by, jämväl snarligen synes komma i fråga.

§. 4.

Politisk Författning.

a) Kammarverk. Skattdragande hemmanstalet i kustlandet, har under den tid berättelsen innefattar, genom i skatt ingångne hemman, blifvit förökadt med 31 fem sjettedels mantal, hvaremot 25 fyrahundranio sjuhundrade sextioåttonde dels mantal från skattdragande hemmanstalet afgått, dels genom förmedlingar, dels ock derigenom, att i skatt ingångne hemman erhållet förlängning i frihetstiden. Den tillökning i inkomster af jordegendom, som Staten således under ofvanberörde tid erhållit, utgör räntan af 6 tvåhundrade trettioett sjuhundrade sextioåttendedels mantal Krono och Frälse. Under samma tid äro 65 st. Krono-Nybyggen med Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes tillstånd, beviljade till in-

rättning, emot bestämde frihets-år och vanligt odlings-understöd, och hafva dessutom åtskillige hemmansägare erhållit tillstånds-resolutioner att utdika och begagna på Krono-allmänningarne belägne myror och kärr. Klyfningar af hemmansdelar, som på landets odling och befolkning onekligen fördelaktigt inverka, hafva efter behörigen skedde undersökningar fortgått, dock till mindre antal än tillföre, och kan för öfrigt anmärkas, att under ofvanberörde tid, hvarken något hemman eller nybygge råkat i ödesmål. Antalet af sjelfägande Jordbrukare utgör 3,273 samt arrendatorer och brukare utaf enskiltas hemman 151 st. Uti Länet finnes 31 gästgifvaregårdar och 20 posthemman, hvaraf ett post- och ett gästgifveri-hemman tillhöra Kronan, hvilka uti förra Tabellen äro upptagne såsom boställen för Civile Tjenstemän. Alla de öfrige äro af skatte-natur.

Under de sista Fem åren hafva knappast tio storskiftes-delningar blifvit fullbordade och vunnit fastställelse, ty en stor del af de påbörjade uppehålls af rättegångar och felande afvittringar. Allmogen, som tämmeligen allmänt nu mera inser nyttan af slike delningar, hafva

i sednare tider ej underlåtit, att med ansökningar derom till Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande inkomma, hvilka genast blifvit behörigen remitterade, men brist på Landtmätare har i ej obetydlig mohn hittills lagt hinder i vägen för förättningarnes företagande. Af rättigheten till vattenuppdämning, har någon o-lägenhet för Landets odling icke förspotts, hälst sådan rättighet å ganska få ställen äger rum.

Några köp, donationer eller förpantningar i och för Läroverk, fromma Stiftelser eller andra inrättningar, hafva under tiden ej inträffat, utan äges jorden, i likhet med tillförene, antingen af Kronan, Skatte- eller Frälse-mannen.

b) Stats-Bidrag: Beloppet deraf är upptaglt i Statistiska Tabellen för hvarje slags hemman och näring. Anledning dertill att någon af de ständige rän-
torne eller bevillningarne skola för de skattdragande vara tryckande, synes ej förekomma. Landets tilltagande odling, Innvånarnes fortfarande någorlunda allmänna välmåga och resultatet af Uppbör-
derne vid sistförledne uppbörds-år, då af dessa, som sammanlagda uppgingo till

78,920 R:dr 32 sk. 9 rst., endast 2,793 R:dr 9 sk. 8 rst. resterade, och vid hvilkas indrifvande utmätningar till icke anmärkningsvärdt belopp kommit i fråga, torde säkrast bevisa sådant. Utan att hafva märkt någon egentelig klagan deröfver, må dock härvid endast anföras den olikhet som företer sig i afseende på utgörandet af den del af allmogens gårdar, hvilken är Kronan behållen och den som å lön blifvit anslagen Militiæ-Staten och Civile Embetsmän, hvarvid utgifvarne af den förre, då lösen tillåtes med penningar, äga erlægga densamma efter markegångspris och i annat fall icke besväras med afradens forslande längre än till de i Socknarne varande Kronomagazin, deremot de som skola ansvara för den seduare, vanligen nödgas antingen ersätta afraden efter uppstegrade pris, eller ock skjutsa den längre vägar.

Enär i allmänhet hvarje helt mantal håller Soldat, och stundom mindre hemmantal såsom: förhållandet är med Calix båda Socknar, samt vid roteringens iurättande hemmanens godhet i afseende på jordbruk egentligen ej synes blifvit afsedd, utan fastmera andra förmoner, såsom

såsom god skog, fiske och jagt, hvilka med tiden undergått märkbara förändringar, så må väl också roteringen i detta Land antagas såsom ganska sträng samt följaktligen vara i behof af jämnkning, dock som Soldat-legorne, sedan allmänna Beväringen blef inrättad, förtgått att ned sättas och nu äro ganska ringa, har någon lindring i detta besvär derigenom vunnits. I ett för allt är väl roteringsbesväret af vederbörande upplagit till 60 R:dr årligen af hvarje rota, men hvilket belopp, enligt den erfarenhet jag vunnit, synes vara något för högt. Kneckte-rote-frihetsmedel utgå af 550 st. större och mindre hemmansdelar, dels extra roterade, dels ock oroterade, med en summa af 971 R:dr 26 sk. 11 rst. Banco årligen, som, efter beräkning under fredstid, utgör 12 R:dr på hvarje mantal, hvaremot under krigstid de extra roterade hemmanens afgifter i dessa afseenden till ökas med 50 procent. Rusthålls- och Augments-hemman finnas ej uti Länets.

Grunden för beräkningen af Clerociets aflöning, så vidt den af jordbrukaren utgår, och hvilken rättar sig efter Tiondesättningen och serskildta öfverens-

kommelser, är hemtad och i Tabellen uppförd efter medium af de sednaste fem årens inkomster, sådane de af vederbörande blifvit uppgifne och till Bevillning taxerade.

Skjutsnings-prestationen är visserligen äfven här i Länet något betungande, men kan dock, emot södra orternes, icke jämföras. Hållskjutsen, hvilken anses såsom mest tryckande, skall, vid besinnande deraf, att med hvarje år nya hemman ingå i skatt, hvilka till större delen komma att dernti jämväl deltaga, så att skyldigheten att den utgöra för hvart hemman, i samma mån, mera sällan påkommer, för framtiden blifva det vida mindre. Tyngden af Hållskjuts-skyldigheten skulle väl egentligen synas drabba de hemmansägare, hvilkas hemvist äro belägne på ett afstånd af 6, 8 till och med 10 mil från Gästgifvaregården, men vanligen utgöra de derintill närmast boende bönder de aflägsnares hålltourer, emot en lega, som är obetydlig, jämförelsevis emot de kostnader desse i annat fall finge vidkännas. Antalet af häst- och karldagsverken för hållskjutsens bestridande är oförändradt, och, beräknade efter medium af sista årens markegång, i Tabellen

upptagne. Reserve-skjutsen utgöres af de byar, deri Gästgifverierne äro beläggne. Dessa, tillika med Krono- och Fattig-skjutsningar, hvilka tvänne sednare utgå Socknevis efter tour, kunna såsom till myckenheten obestämda, icke i värde beräknas och komma för öfrigt ej så ofta i fråga.

Väghållning, hvartill äfven räknas snöplogning, snöskottning och utbushning af vintervägar, borde väl i Svenska Socknarne, der den utgöres efter skatt, också anses med hvarje år blifva mindre kännbar, enär de Ny-hemman, som årligen i skatt ingå, till deltagande deruti anslås, men då, på sätt förut anmärkt är, 2:ne nya vägar under sednare åren blifvit anlagde, kan den förökade tyngden af deras underhållande antagas motväga den lättnad, som annars, genom tillkomne nyhemman, varit att vänta. I Finska Socknarne förtfar väghållnings-besväret att lika ojemnt i särskildte Socknar drabba allmogen. Då underhållet af nyssnämnde tvänne nya vägar skattas i likhet med de öfrige, till 200 Riksdaler per mil, blir, på sätt Tabellen utvisar, en tillökning af 1950 Riksdaler, så att hela väg-underhålls-

kostnaden för Länet nu mera beräknas till 8020 Riksdaler Banco.

Inqvarteringar hafva, under sednare åren, endast de Innvånare fått vidkännas, som bo närmast intill allmänna landsvägen, och det egenteligen icke vid andre tillfällen, än då Regements-möten inträffat, eller allmänna Bewäringen och Regements-Recrüter samlats till Vapenöfningar. Betungande kan således, under berörde tid, denna skyldighet icke anses varit.

Byggnads-skyldigheten vid Kyrkor, Prestgårdar, Tingshus, Sockne- och Uppbörds-stugor, Tionde'-Spannmålsbodas, Sockne - Arester och Munderings-bodas, samt kostnaden för Ved och Ljus till Ting, Stämmor och Sockne-Arester, äro oförändradt beräknade till 2700 Riksdaler Banco årligen; och upptagas för öfrigt uti Statistiska Tabellen under Titeln: "Diverse onera" utgifter och allmänna Besvär, Djeknepenningar, Curhus- och Krigsmanshus medel, Riddarhus-Afgift, aflöningar för Sockneskrifvare, Fångvaktare, Fjerdingsmän, Sockne - Profosser och Brofogdar m. m., äfvensom för Tings-Tolkar och Natú-uppsyningsmän i de Finska Socknarne, tillika med

kostnaden i och för Krono-Brefbäringen derstädes, hvilken, i anseende der- till, att ordentelig ständig Postgång förut saknats, efter Torneå Fögderis längd från Haparanda till Lappmarken, en sträcka af omkring 40 mihl, och hvaraf följt, att alla Bref der, ensamt på Fögderiets bekostnad mäst fortskaffas, varit ganska känbar för samma orts Innvånare, men hvilket onus deremot kommer att förminskas genom den Postgång, som nu mera på Statens bekostnad blifvit inrättad emellan Haparanda och Alten i Norrige.

c) Politie. För ordningens och sedlighetens vidmagthållande, hafva, under sednare Fem åren, några särskildta allmänna anstalters vidtagande ej egt rum, och desto mindre varit af nöden, som Allmänna Lagen och Författningarne i detta afseende, behörigen tillämpade, hittils varit tillräcklige för ändamålets ernående. Tillätne Krogar finnas ej å landet utan endast i Städerna, på sätt här nedanföre förmåles; dock hafva Gästgifvarne, enligt Kongl. Förordningen af den 19 Maji 1824, rättighet till Brännvins-minutering vid Gästgifverierne. Sockne-magaziner äfvensom Sparbanker äro icke i Länet inrättade.

Med undantag af den Växel-undervisnings-skola, som vid Selets Bruk nyli-

gen blifvit inrättad till stor förmon för underlydande arbetares barn, hafva för öfrigt några ordentliga skolor på Landsbygden ännu icke blifvit inrättade, ehuru frågor derom på åtskillige ställen äro väckte och med tiden synas böra komma till verkstälighet, utan fortfar Barnaundervisningen ibland Allmogen att bestridas dels af Föräldrarne, dels ock af andre personer, som i Byarne sig uppehålla och, oförmögne till arbete, genom dylik sysselsättning bereda sitt uppehälle.

Sedan, genom besparingar å Curhusmedlen, fond till ett Lazaret för Länet blifvit samlad, har en prydlig och rymlig Byggnad för detta ändamål blifvit uppförd i Piteå Stad och med sistlidit år fullbordad. Efter det nödiga Inventarier hunnit anskaffas och erforderlige Tjenstemän tillsättas, tog Inrättningen sin början den 1 Maji 1827. Dels med återstoden af nämnde fond, dels ock af den årligen inflytande Curhus-afgiften, aflönas Syslomanen, Läkaren, Vaktmästaren och sjukskjöterskan, bvarjemte de Veneriske patienterne deraf underhållas. Af öfrige patienter, som nödgas anlita denna Inrättning, erlägges i ett för allt viss betalning för dagen, hvilken, i mohn af tillgångarne, årligen jemnkas. Inom Lä-

net äro nu mera fyra Läkare boende, och finnas Barnmorskor anstälde i nästan hvarje Socken, med undantag af de Finska, hvarest svårigheter i detta fall hos Allmogen mött, men hvilka man försökt och hoppas kunna undanröddja. Under sista qvinquennium har ingen smittosam sjukdom utbrett sig öfver någon vidsträckt del af Länet, som torde bevisa, att erforderliga anstalters vidtagande icke blifvit åsidosatte för hämmandet deraf, då en sådan någon gång yppats.

I och för Fattigvården har bitintills några Allmänna försörjningsanstalter icke ägt rum, med undantag af Luleå Socken, der några behöfvande i en serskild inrättad Fattigstuga underhållas. I allmänhet njuta de fattige uppehälle af Hemmans-ägarne dels i Spannmål och dels i penningar, efter serskildte öfverenskommelser desse sednare emellan, hvarförutan i vissa Socknar, de som äro i behof af understöd, i stället gå omkring tourvis i Socknen. De fattiges antal inskränker sig egenteligen till ålderstigne och brecklige uslingar, samt minderåriga barn efter utarmade Föräldrar, och är för öfrigt icke stort emot andra orters. I de Finska Socknarne är, jemnförelsevis

till Folkmängden, antalet af fattiga högre, än i de Svenska, der sådane mäst utgöras af Lappar.

Särskildte Gästgifveri-ordningar hafva icke för Länet funnits nödige. — Med skyndsamhet och ordentlighet betjenas hvarje Resande, så att skäl till klagomål sällan förefinnes. Gästgifverierne åtnjuta antingen Rotefrihet eller understöd i Roterungen.

Rofdjur äro sällsynte i Kustlandet, och då de någon gång visa sig, blifva de merändels fångade eller skjutne af Landets många Jägare. Särskildte anstalter till odjurs utrotande hafva således hitintills ej varit af nöden.

§. 5.

Städer.

De i Länet befintlige Piteå och Luleå Städer, belägne vid de med samma namn varande Elfvar, hafva nu mera hamnställen bägge nära intill sig, sedan, på sätt förut anmärkt är, Piteå Elfs utlopp blifvit på Strömrensningens-Fondens bekostnad upprensadt och den der befundne Sandbank undanröjd, så att

1783
rots

fots djuptgående Fartyg kunna derstädes upsegla.

På handel jämte sjöfart samt Fiske och Jordbruk med Boskapsskötsel grunda desse Städer deras bestånd, dertill Handverkerierne mindre bidraga, och inhämtas af Tabellen för Städerna, förhållandet emellan hvarderas borgerliga rörelse till de andras, sådant det vid Bevillnings-Taxeringarne blifvit skattadt.

Handeln bedrifves i allmänhet på det sätt, att Handlanderne i Piteå uppköpa af öfverskotts-producter från Piteå Socken och angränsande orter inom Vesterbottens Län, nemligen Skellefteå och Burträsk Socknar, samt Arvidsjaur och Arjeplogs Lappmarker, Tjära, Brädvurar, Smör, Fisk, Skinnvaror, Rehnshudar, Fjäder och Hornlim, hvilka de afsätta på Stockholm, hvarifrån de återhemta sine Förlag af Spannmål, Salt, Tobak, Specerier, Kramvaror m. m. och dermed sedan tillhandahålla Landets Innvånare. Handlanderne i Luleå åter uppköpa dylika producter från Luleå- Råneå- Öfver- och Neder-Calix Socknar, samt Jockmocks och Gillevara Lappmarker, och afyttra dem icke blott på Stockholm, utan äfven på

Utrikes Orter, der de ännu fortsätta någon handel, och var i Luleå, af den ordsak, att ett Franskt Handels-Bolag ditåt vånde sina spiculationer, under år 1826 en ovanligt liflig export-handel af Tjära och Trädvaror. Med undantag af någon dylik tillfällig liflighet i Handeln, klagas för öfrigt af Städernes Handlande öfver tröghet deri, och den visar sig också årligen i aftagande, hvartill anledningen lätt igenfinnes ej mindre af Allmogens växande böjelse för väl lefnad, hvarigenom tillgången på Landets Victualie-varor i försäljuingsväg förminskas, utan äfven synnerligast deraf, att, såsom jag här förut anmärkt, Allmogen sjelfve på andra orter afsätta sine producter och hemföra så väl förnödenhets varor, som Specerier och kanske äfven Kramvaror, hvarföre Städernes handlande i dessa fall nu hafva ringa eller ingen rörelse hemma hos sig, utan skall någon sådan dem beredas, är det vid Marknaderna i Kustlandet och egentligen i Lappmarkerne.

Sjöfart idkas af Piteå Stads Handlande nu mera endast på Stockholm och andra Orter inom Riket, hvaremot Luleå Handlande sträcka den äfven till Utrikes Orter. Den har under de sistförflutne Fem åren fortgått utan olyckor, dock

har den vinst, som deraf skördats, ofta kunnat vara mindre lönande. Fastän Luleå Handlande, i anseende till en lifligare efterfrågan, under de tvänne sednare åren afyttrat Sju st. egne Fartyg, ägde de likväl vid 1826 års slut, tolf dylika i behåll, af tillsammans 680 Lästerns dräglighet. Piteå Handlande hafva väl äfven under de sista Fem åren, dels ensamme, dels gemensamt med Socknens Innvånare, låtit bygga sju st. nya Fartyg, men som försäljning af dem till större delen jämväl för sig gått, hafva de för närvarande endast ett inskränkt antal qvar. Tolags-Hamn-och Våg-penningar för Piteå och Luleå Städer utgöra sammanlagde ett belopp af 523 R:dr 31 sk. 4 rst. Banco årligen.

Fiske efter strömming, hvilket är det enda, som, bland Städernes Fiske, förtjenar anmärkas, syselsätter större delen af Sommaren icke blott Städernes Fiskerskap, utan äfven deras fleste Handtverkare och Arbetsfolk. Under de sednare åren har denna Näringsgren varit mindre indräglig, men då fångsten af Strömming öfverstiger egna behofver, föres vanligen öfverskottet af Fiskarena till Österbotten, der det föryttras dels emot Contant dels ock genom utbyte emot Spannmål och andra varor.

Städernes jord, hvars areal-rymd i Tabellen upptages, skötes af Innvånarne med mycken omsorg, merändels efter växel-methed, och fortgå odlingar med hvarje år. Spannmåls-productionen kan för Städernes fleste Jordbrukare antagas motsvara Husbehöfvat, men den i sammanhang dermed förenade Boskapsskötsel, sträcker sig knappast så långt. I Kryddgårdarne odlas Potatoes och Rotfructer merendels till Husbehof, men försök med odlande af Salu-växter, har ännu ej blifvit gjordt och lärer i detta klimat aldrig komma ifråga.

Handtverkerierne hafva under de sista Fem åren oförändradt bibehållit deras mindre fördelaktiga tillstånd. Endast Färjare, Hattmakare och Kopparslagare, som på Landtmarknaderne finna någorlunda förmonlig afsättning för sine tillverkningar, kunna sägas, af deras yrke, hafva sin bärning och utkomst.

Af hvad sålunda anmärkt är rörande Städernas borgerliga rörelse, torde med skäl kunna antagas, att de, synnerligast Luleå, hvilka nu mera hvar för sig till deras förmon ej äga särskilda prohibitiva Författningar, på Landets cultur och näringar, i sin mohn, nyttigt iuverka, ge-

nom den af Handeln och Sjöfarten befrämjande afsättningen af Ortens producter och beredande tillgången på erforderlige främmande artiklar.

För undervisningen finnes i Piteå Stad en Trivial-skola, och i Luleå, en lägre Apologist-skola. De underhållas båda på allmän bekostnad, och äro vid den förra anstälde fyra, men vid den sednare blott tvänne Lärare. Trivial-Skolan besökes flitigt, och äger, såsom i alla afseenden väl underhållen, ortens innvånares förtroende, hvilket, ty värr, ej är förhållandet med Luleå Lärdoms-Innrättning.

Särskilde anstalter för sjukvården finnas ej uti någondera Staden; dock är i hvarje af dem en Läkare bosatt, som, vid inträffande behof, kan anlitas och har, genom den af mig förut omnämnde, i Piteå stad nyligen fullbordade allmänna Lazarets-Innrättning, denne Stad uti ifrågavarande hänseende fördelar tillskyndats. Försörjandet af Städernes Fattigsker, genom utdelande af Contante understöd, utaf dels visse dertill anslagne medel, dels ock särskilde sammanskott.

Under de sista Fem åren hafva de tvänne närmaste på ömse sidor om Pi-

teå Stad belägne Lands Gästgifverier upphört, och i deras ställe ett ombytes-Gästgifveri i Staden blifvit inrättadt, med skjutsnings-biträde från Piteå Socken, men i Luleå fortfar der varande mindre Gästgifvari, att af Stadsboerne ensamt uppehållas. För öfrigt finnes uti Piteå en privilegierad Källare och en Krog, samt uti Luleå en Källare och ett Cafehus.

Utom ofvannämnde tvänne Städer, är väl redan år 1812 grundläggningsbref utfärdadt för en ny Stad, under namn af Haparanda-Stad, vid öfversta ändan af Bottniska Viken, en och en half mihl från Tärneå Elfs utlopp, å en Utmarkstract af Neder-Tärneå Socken, Öustinkentä benämnd, med godt och sakert hamnställe, men denna anläggning har hitintills icke vunnit någon framgång, utan äro blott några Fiskare å den utsynte platsen bosatte, hvartill åtskillige ordsaker förefinnas, hvilkas undanrödjande numera knappast lära vara att förvänta, sedan plats för den Köping Eders Kongl. Maj:ts genom Nådigt Bref af den 5 December 1821 tillåtit må invid Haparanda By inrättas, blifvit bestämd. Hos Nio st. Handlande, som i berörde nya Kö-

ping redan vunnit Burskap och, enligt Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Bref af den 1 Martii 1826, äro berättigade att tills vidare i nämnde By sig bosätta samt Handel drifva, finner emedlertid Allmog- en från Svenska andelarne af Tärneå Socknar och der ofvanom belägne Lapp- marker, afsättning af sine Öfverskotts- producter, och tillgång på erforderlige förnödenhets- varor, och synes denna Köping med tiden blifva för Landet en vigtig Handelsplats, hvilket bäst; vitsor- das deraf, att bemälde Handlande redan 1826 ägde åtta st. Fartyg, hvarmed de på Stockholm öfverförde och återhemta- de ofvananmärke producter och varor, då den på andra sidan Elfven, midt emot samma By liggande Ryska Tärneå Stad, hvarest liflig handelsrörelse förut egt rum, nu mera hvarken erfarer någon sådan, ej eller eger ett enda Fartyg.

Norrbottnens Lappmarker.

§. 1.

Landets allmänna beskaffenhet.

Norrbottnens, Lappmarker, som i en halfcircl omgifva Kustlandet ifrån Vester- bottens Läne-gräns till Ryska Riksgrän-

sen och föröfrigt utgöra gränsen emot Norrige, innehålla i Areal vidd efter den uträkning, som af nu tillgängliga Chartan blifvit upgjord, 522 qvadrat mihl, och bestå af fem särskildta Socknar, hvaraf, enligt den förändrade Fögderi-indelning, som Eders Kongl. Maj:t, genom Nådigt Bref den 6 December 1825, beslutat, Jockmöcks Socken med Qvickjocks Capél-Församling, tillhör Luleå Fögderi; Gellivara Socken Calix Fögderi, samt Juckasjerfvi och Enontekis Socknar det ännu behållna Lappmarks-Fögderiet.

Lappmarkerne skillja sig till utseende och beskaffenhet ifrån Kustlandet, egentligen derigenom, att de äro bildade af Fjällberg och deras utgreningar, Dälder, Sjöar, Träsk och Myrsträckor, hvilka alla äro större än de, som finnas inom Kustlandets områden, samt med dem äfven olika; och hafva de i det sednare befintelige Elfvar och Strömmar sin uprinnelse från de uti Lappland varande mångfaldige Vattensamlingar. Gränsen mellan dessa Landskap synes af sjelfva Naturen vara gifven, och den är också derefter för omkring 70 år sedan be-

hörigen

hörigen uppgången, hvarå officiella handlingar dock saknas, men hvilken gräns af Innvånarne ännu anses för gällanda.

Skogen är i allmänhet mindre och dess växtlighet långsammare än närmare Håfskusten. I de nordligaste delarne finnes ej annan Skog än Fjällbjörken, hvaremot i de sydligare växa vanlig Björk och Tall jämte något Gran och Ahl, och är på åtskillige ställen tillgång på både Såg- och Byggnads-Timmer, dock gör Localen ofta hinder för begagnandet deraf.

Rådande Jordmånen är gröfre och finare sand, blandad med någon Specklera. Denna är till åkerbruk mindre tjenlig, och den bättre åkerjorden, såsom mer och mindre sandblandad mylla, träffas blott på få ställen. Tillgång på naturliga Ängar och Lägenheter till ängsodling saknas icke, men obetydliga företag i detta fall hafva under de sist förflutne fem åren ägt rum, hälst kostnaderna för anstalters vidtagande till vattnets afledanda från de vidsträckta Myrorna, anses öfverstiga de nti Socknarne hitintills bosatte invånares förmåga.

§. 2

I n n v å n a r e.

Folkmängden, som utgöres af Lappar samt någre Svenske och Finske Nybyggare, kan destomindre bestämdt upgifvas, som Mantalsskrifningar icke hållas uti Lappmarkerne. Grunden för dess bestämmande måste således hemtas från anteckningarne i och för Quinquennii-Tabellen, och enligt den, utgjorde Folknummern för år 1826, omkring 4,230 personer. Då folkstocken enligt anteckningarne till 1821 års Quinquennii-Tabell uppgick endast till 3,836, synes således en tillökning under de sista fem åren hafva ägt rum af 399 personer. Denna tillökning, som visserligen ej är betydlig, torde ändå egentligen vara föranledd genom de i Lappmarkerne bosatte Nybyggare, ty att de nomadiske Lapparne skola årligen tilltaga, är numera, i följd af åtskillige ordsaker, ej att påräkna; dock är skäl till förmodan, att desse sistnämnde under sednare åren åtminstone icke förminskats, hälst derunder smittosamma sjukdommar ibland dem ej försports, och hvad de Södra Socknarne beträffar, en fortfarande lycka varit med

deras Rehnkreatur, derpå Lappens bestånd helt och hållit beror, och hvilket visat sig vid de skattjemnkningar, som för sig gå vid hvarje års uppbörd, dervid Lapparnes afflyttningar till kustlandet eller Norrige, sunnits inskränktare än förut, men hvilka alltid blifva följder, då flere olycklige år efter hvarandra inträffa. I Norra Socknarne hafva deremot Rosdjuren fortfarit att mellanåt härja bland nämnde kreatur och der hafva också utflyttingarne icke särdeles förminskats. Ehuru verkelig förmögenhet i Rehn-hjordar ännu finnes hos en del Lappar, kan dock välståndet ibland dem i allmänhet icke anses annorlunda än såsom i af-tagande. Intrång af Nybyggare, som tillägna sig fordna Rehnbetesland, Lapparnes förfördelande genom misshandlingar och preijerier, samt deras begifvenhet på starka dryckers njutande, i följd af hvilket sednare misshushållning så lätt inrotar sig, uppgifvas såsom sammanverkande till Lappallmogens iråkande obestånd, förutan farsoter och rosdjurs härjande bland Rehnkreaturen, hvilka, då de inträffa, äro härtill egentliga ordsaken. Ibland Nybyggare är välmågan ganska o-jemn. Desse, som härstamma ifrån kustlandets Svenske eller Finske Innvånare, likna följaktligen dem till utseende

lynne och seder, hvaremot Lapparne utmärka sig såsom ett eget slägte genom deras korta växt, små bruna ögon, samt mörka hår och ansigtsfärg och bibehålla oförändradt Nomadens vanliga charactersdrag. För Handaslöjder röjes hos Lapparne ingen synnerlig fallenhet, och ovane vid arbete, sysselsätta de sig o-gärna dermed, utan sköta sin Rehnjord, samt för öfrigt Jaga och fiska, och fästän deras lefnadssätt synes medföra ständiga besvärligheter, föredraga de det samma framföre det, som den bosatte Innvånaren förer.

§ 3

Näringar.

a) Rehnskötsel: Då kändt är, att Lappen från sin Rehnjord hämtar icke blott sin dagliga föla och klädnad, utan ock de medel hvaremot han tillbyter sig öfrige förnödenheter, såsom Mjöl, Salt, Tobak, m. m. så följer häraf, att Rehnskötseln måste utgöra Lapp-Allmogens hufvudnäring. Med all noggrannhet och omsorg vårdar derföre Lappen de för honom dyrbara Rehnkreaturen, och ehuru man velat påstå, att Rehnjordarne från längre tider tillbaka varit i beständigt af-

tagande, synes likväl under sistförflutne Fem åren ett motsatt förhållande ägt rum, emedan vid 1826 års förrättade jemkning inom Lappbyarne af utlagorne för samma år, man ansett sig hafva utrönt, att Rehnkreaturens antal i samtliga Lappmarkerne utgjordt minst 40,000 och således 5,000 mera än hvad som antagits vid den år 1822 afgifne underdåniga Berättelsen. Som Lappen ej låter förmå sig att upgifva sin Rehubjords storlek, af fraktan att en dylik upptäckt skall medföra olycka, kan väl också antalet af Rehnkreaturen med full visshet aldrig bestämmas, men att en sådan tillökning ibland dem, som nyss nämnd är, under sista Femåren inträffat, dertill företer sig all sannolikhet, häst under samma tid, hvarken Rofdjuren eller Farsoter åstadkommit ibland Rehnarne större förödelse, än som Lappen är van att städse möta.

b) Jordbruk. Ehuru bågen för odlingar äfven hos Lappmarkens Hemmansägare och Nybyggare visat sig under de sednare åren tilltaga, lærer dock den tidpunkt vara mycket aflägsen, då desse Innvånare kunna påräkna en Sädes-afkastning, svarande emot deras behof. Hufvudsakliga hindren häremot äro icke blott Climatets hårdhet, hvarigenom grödan

oftast fördärfvas af frost innan den hin-
ner till mogna, utan äfven jordens sva-
ga beskaffenhet, hvilken till största de-
len fordrar gödning, åtminstone hvart an-
nat år, så att Ladugårds-skötseln jämväl
först måste utvidgas, så framt gödningsäm-
nen skola blifva att tillgå både för åker-
jorden och hårdvalls-ängarne, hvilka sed-
nare också på sina ställen med spillning
underhållas. Kornet fortfar att vara det
enda säde, som bemäldte Innvånare bruka
och häfden af åkern har ännu ej vun-
nit särdeles i förbättring, utan nyttjas
Spaden nästan öfver allt till åkerns bere-
daude och så kallade Ledbarfvar, när sä-
den skall nedköras. Rofvor är den växt,
som i allmänhet begagnas, och har od-
ling af Potatoes under sednare tider å
vissa tracter påbörjats.

c) Boskaps - skötsel fortsättes
både med drift och framgång af Lapp-
markens Nybyggare, såsom utgörande de-
ras förnämsta näringsfång. Tillgångarne
på Foder äro väl ej ymniga, efter som
de till stor del skola erhållas från my-
ror och Kärr, som icke alla år kunna
afbärgas, men så fyllas de med rehnmos-
sa, löf, och bark, som årligen till myc-
kenhet samlas. Deremot saknas ej Be-
tesmarker, och fastän icke några anstal-

ter blifvit under sista fem åren vidtag-
netill Kreaturs-racens förbättrande, torde
dock kunna antagas, att Boskapsskötseln
under nämnde tid i allmänhet förkofrat
sig och fortgår i tillväxt. Det smör som
Nybyggarene, sedan egne behofver blifvit
fyllda, årligen äro i tillfälle att afsätta,
borthytes eller försäljes till största delen
åt Kustlandets Handlande och äfven mel-
lanåt åt Norrige.

d) Skogar. Desse bestå, som förrut
nämndt är, af Björk, Tall och något Gran,
och äro, med undantag af sjelfva Fjäll-
trakterne, för Innvånarnes behof tillräc-
kelige. Oskiftade äro de ännu och tor-
de må hända länge blifva det, hälst kost-
naderna för dylika åtgärders vitagande
med dessa ofantliga rymder, säkerligen
komma att nog betydligt öfverstiga den
nytta, som deraf kan vara att vänta. Nå-
gra förändringar till Skogens besparande
i Byggnads- och Stängsel-sätt, hafva ej el-
ler kommit i fråga.

e) Bergsrörelse. Dervid är icke
att tillägga hvad förut, i frågan om Bergs-
rörelse inom Kustlandet, blifvit anmärkt.

f) Binäringar. Iagt må dertill i
synnerhet räknas, hvilken idkas af både

Lappar och Nybyggare och bereder dem icke blott något lifsmedel, utan äfven tillfällen till förtjenster, genom afsättning af Rofdjurs skinn och Gråverk, som med lätthet åtgå. Fångsten af Fogel, då den mellanåt är ymnig, lämnar dem också inkomster.

Fiske, som i allmänhet begagnas, utgör de fattigare Innvånarnes hufvudyrke, och tillbyta de sig emot den Fisk de torrka och salta, en ej ringa del af deras Mjöl och Spannmåls-behofver.

Tjä r u b r ä n n i n g. Då de långa och svåra transporterne af Tjäran ned till afsättnings-ställena, gör denna binäring osäker och på intet sätt lönande, fortsattes den också blott af en del närmast Kustlandet boende Nybyggare, och af dem äfven till obetydligt belopp.

Limkokning. Dermed syselsätta sig endast Nybyggarna, ty Lapparne kunna under deras ständiga flyttningar knappast, åtminstone ej utan verkliga svårigheter, medföra de i och för denna handtering erforderlige kärl. Tillverkningen af Lim är mellanåt någorlunda betydlig, men beror helt och hållet af tillgången på Rehnshorn.

Vinter-

Vinterkörslor. Forslandet af de Handlandes varor till och från Lappmarkerne, lämnar årligen både Lappar och Nybyggare någon förtjenst och kan såsom oförändrad anmärkas, men deremot har transporten af Malm för Jernverkens behof under sednare åren varit mera liflig och för dessa Innvånare lönande, samt torde, med afseende å hvad förut anmärkt är, rörande Bergshandterings utvidgande och tillväxt, för bemalte Innbyggare blifva ännu indräktigare. Kunnandes hvad öfrige ofvan upräknade binäringar beträffar, icke med visshet bestämmas huruvida desamma, under sistförflutne Fem åren, till-eller aftagit.

Härförutan sysslosätta sig väl Lapparne någongång med Korgflätning, samt Nybyggarne med något slöjder och väfnader, men om än förstnämnde handtering skulle tillfälligtvis inbringa en ringa penning, är förhållandet icke så med de sednare, hvilka knappast verkställas derhän, att de blifva svarande emot husbehofvet.

g) Handel. Vid de om vintern i hvarje Socken inträffande Marknader, då äfven Ting- och Uppbörds-Stämmor hållas, och hvarvid följaktligen större delen af Sockens Innvånare samlas,

sker den hufvudsakligaste handeln. Desse afsätta då till Kustlandets Handlande, som sig derstädes infinna, Rehnshudar, Rehnkött, Smör, Fisk, Lim, Rofdjursskinn m. m. och tillbyta eller tillhandla sig i stället deras behof af Mjöl, Salt, Brännvin, Tobak, Bly, Krut, Vadmal m. m. I de Södra Socknarne har, under sednare åren, den förr brukliga Byteshandeln till stor del uphört. Allmogen i berörde Socknar anser nu mera förmånligare att, emot Contanter få afyttra sine varor och upköpa hvad de behöfva, och må hända äro fördelarne deraf icke tvifvelsmål underkastade. I de norra Socknarne deremot fortgår byteshandeln ännu nästan som tillförne, och derifrån begifva Innvånarne sig årligen till Norrige samt der, emot sine producter, tillbyta sig Spannmål, samt torr och färsk Saltsjöfisk, hvilken sednare de derefter till kustlandets Handlande bortbyta.

§. 4.

Politisk Författning.

a) Kammarverk: Under sista qvinquennium hafva 20 Nybyggen, efter tilländalupne frihets år, gått i skatt och 22 Nybyggen blifvit, efter vederbörligt

tillstånd, anlagde, hvarförutan åtskillige Lägenheter äro vordne beviljade till intagande under äldre hemman, emot förhöjning i grundräntan efter visse frihets års förlopp; och hafva någre Hemmans-klyfningar under denna tid äfven ägt rum. Nybygges-inrättningen synes väl alltså icke hafva särdeles fortskridit, men då afvittrings åtgärder i följd af Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Bref af den 9 Februarii sistlidet är snart lära äfven komma att sträcka sig till Lappmarkerne, och Innvånarne derigenom blifva förvisade om hvad som till intagande är odisponeradt, samt erhålla sina ägovälden bestämde, torde också ett förändradt förhållande härutiinnan för framtiden visa sig. För öfrigt är ej att tillägga hvad Tabellen innehåller rörande Hemmanens och Nybyggenas antal, natur och skattetal. Deri äro äfven anmärkte de Jerngrufvor, som för närvarande bearbetas, och finnas af Vattenverk icke andre än husbehofs Mjölqvarnar.

b) Stats-Bidrag. De enda afgifter Lappmarkens Innvånare erlægga till Kronan äro af Lapp-Allmogen, grundräntan för de så kallade Lapp-eller Rehnbetes-landen, och af Nybyggarne, Nyhemmans-räntan eller grundskatten. Den förra, som för hvarje Byalag är bestämd,

jernkas årligen Byalaget emellan efter den kändedom Krono-Betjenter med Nämnd och Allmogen äger om hvar och en Husfaders förmögenhet att den gälda, och den sednare utgår oförvandlad, efter 6 och två tredjedels R:dr på hvarje helt Mantal. Hvar för sig äro desse afgifter lindriga och ej i någon mån betungande. De så kallade inbördes utskylder, som från hvarje Socken utgå, bestående uti Kyrkors, Prestegårdars, Skolemästare - Boställens och Tingsbyggnaders uppförande och underhållande, Krono - Breföringens bestridande, Ljus vid Ting och Uppbörd, Fattig-försörjning, Väghållning vintertiden, Skjutsningar samma tid, Sockne Betjinters underhåll m. m., äro, så framt ej Nybyggnader eller vidlyftigare reparationer af nyssnämnde allmänna hus inträffa, icke eller tryckande, hvilket af Tabellen, der beloppet af desse Onera för sista Fem åren är uptagit, inhemtas.

c) Politie: För ordningens och sedlighetens vidmagthållande, åberopas blott den här förut, rörande kustlandet, gjorde anmärkning; och varder för öfrigt antecknad, att Ecclesiastique- och Skole- Väsendet inom Lappmarkerne, är ställt under Eders Kongl. Maj:ts Cancellie Styrelses omedelbara tillsyn.

För hälsovården hafva väl i allmänhet ej särskilde anstalter blifvit vidtagne, men på Provincial-Läkarens framställan, hafva dock, under sednare åren, vissa Socknars Innvånare kunnat förmås att förse sig med de nödvändigaste eller mäst vanlige Läkemedel, hvilka förvaras hos Socknens Presterskap. Vaccinationen, som hos detta Nomadiska folkslag mött mycken svårighet, är nu, sådant oaktadt, öfverallt införd, och hafva Smittkoppor under tiden ej visat sig. Barnmorskor finnas ej i Lappmarkerne och länge torde dröja innan Lapp-allmogen kan förmås att, mot minsta uppoffring, antaga dylika personer. Inom hvarje Socken bestrides fattigförsörjningen medelst utdelande af Contant understöd, vanligast från de inrättade Fattig-Cassorne och någongång från särskildte sammanskott, dock så, på sätt jag här ofvan nämndt, kustlandets Innvånare vidkännas underhållet af Lapparnes fleste fattighjon. Inrättandet af ordentelige Gästgifverier har, under ifrågavarande tid, ej eller kommit i fråga, hålst Resande åt dessa aflägsna trakter sällan färdas och de, som sig deråt begifva, vanligen med beredvillighet af Nybyggarne herbergeras och fort-skaffas, hvårtill Lapparne öfven, när så

fordras, bidraga. Såsom skicklig jägare förföljer Lappen oafbrutit rofdjuren, och allmänna anstalter till dessas utödande kan således, snart sagt, knappast vara af nöden och för öfrigt är verkställigheten af någresådane, i de vidsträckta Lappmarkernes nu varande glest befolkade skick, icke ens tänkbar.

Med djupaste vördnad, nit och trohet
framhärdar

Stormågtigste, AllerNädigste Konung!

Eders Kongl. Maj:ts

underdånigste, tropligtig-
ste tjenare och undersåte

CARL SPARRE.

J. G. Rosenlind. P. R. Ferlin.

Piteå den 4 Augustii 1828.